

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal

- „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2003/54/EÜ, mis käsitleb elektrienergia siseturu ühiseeskirju”
- „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2003/55/EÜ maagaasi siseturu ühiseeskirjade kohta”
- „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega luuakse energeetikasektorit reguleerivate asutuste koostöömehhanismid”
- „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EÜ) nr 1228/2003, milles käsitletakse võrkudele juurdepääsu tingimusi piiriüleises elektrikaubanduses”
- „Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EÜ) nr 1775/2005 maagaasiedastusvõrkudele juurdepääsu tingimuste kohta”

KOM(2007) 528 lõplik — 2007/0195 (COD)

KOM(2007) 529 lõplik — 2007/0196 (COD)

KOM(2007) 530 lõplik — 2007/0197 (COD)

KOM(2007) 531 lõplik — 2007/0198 (COD)

KOM(2007) 532 lõplik — 2007/0199 (COD)

(2008/C 211/06)

18. oktoobril 2007 otsustas nõukogu vastavalt EÜ asutamislepingu artikli 44 lõikele 2 ning artiklitele 55 ja 95 konsulteerida Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteega järgmises küsimuses:

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2003/54/EÜ, mis käsitleb elektrienergia siseturu ühiseeskirju”

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2003/55/EÜ maagaasi siseturu ühiseeskirjade kohta”

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega luuakse energeetikasektorit reguleerivate asutuste koostöömehhanismid”

„Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EÜ) nr 1228/2003, milles käsitletakse võrkudele juurdepääsu tingimusi piiriüleises elektrikaubanduses”

„Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrust (EÜ) nr 1775/2005 maagaasiedastusvõrkudele juurdepääsu tingimuste kohta”.

Asjaomase töö ettevalmistamise eest vastutava transpordi, energeetika, infrastruktuuri ja infoühiskonna sektiooni arvamus võeti vastu 4. aprillil 2008. Raportöör oli Carmelo CEDRONE.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee võttis täiskogu 444. istungjärgul 22.–23. aprillil 2008 (22. aprilli istungil) vastu järgmise arvamuse. Poolt hääletas 100, vastu hääletas 4, erapooletuks jäi 7.

1. Järeldused ja ettepanekud**1.1 Järeldused**

1.1.1 Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee suhtub üldiselt positiivselt põhjustesse, mis on ajendanud komisjoni esitama kolmanda õigusaktide paketi energeetika valdkonnas, mis on nii õiguslikult kui majanduslikult keeruline ja raske teema ning mis on toonud kaasa vastandlikke arvamusi ja reaktsioone.

1.1.2 Komitee usub, et energiaspektori praegune olukord ei või enam kauem kesta. Olles käivitanud integreerimise ja liberaliseerimise protsessi, oleme nüüd poolel teel ning peame valima edasise suuna. Energiaturu liberaliseerimine on peatunud, põhjustades kõrgeid üleminekukulusid, mis võivad olla

suuremad kui saadav tulu. Kulud tulenevad ühtlustatud ELi reguleeriva raamistiku ning mõnel juhul tegeliku liberaliseerimissoovi ja osaliste kohustuste selge jaotuse puudumisest. See õiguskindluse puudumine võib tuua kaasa investeeringute ja konkurentsi madala taseme sektoris. See on loonud killustatud Euroopa turu, kus valitsevad mõnel juhul endised monopoolsed ettevõtted. Seepärast tuleb taas rõhutada vajadust liberaliseerimise protsessiga kindlalt edasi minna.

1.1.3 Poliitilised aspektid: ühtne turg

1.1.3.1 Selle strateegia nurgakiviks on Euroopa ühtse energia-
turu saavutamine. EL peab looma ühtse strateegia, et ta saaks

tegutseda kiirelt, üheselt ja suurema läbirääkimisõigusega rahvusvahelisel tasandil. Koostöö liikmesriikide, reguleerijate ja põhi-võrguettevõtjate vahel on väga vajalik; see eeldab struktuurilisi muutusi süsteemi toimimise integreerimiseks ja süsteemi arendamiseks piirkondlikul tasandil. Liikmesriigid peavad ühendama oma kogemused, teadmised ja eeskirjad, et tegutseda koos ja luua (kehtestada) oma tarnekulude poliitika ning kujundada võimalikult konkurentsivõimeline keskkond, mille tulemuseks on võimalikult õiglase hinnad, vältides samas finantsspekulatsioone. Liikmesriikide hulgas peab valitsema suurem ühtsus ning nad peavad täitma ühiselt kokkulepitud eeskirju, et tegutseda kasutajate/tarbijate huvides, rakendades ELi eelnevalt vastuvõetud õigusakte riiklikul tasandil.

1.1.4 Majanduslikud aspektid

1.1.4.1 Komitee arvates edendaks aus ja nõuetekohaselt reguleeritud konkurents (mida komisjoni viimases ettepanekus ei ole sätestatud) alternatiivsete energiaallikate laialdasemat kasutamist ning investeeringuid energiainfrastruktuuri. See tooks omakorda kaasa ettevõtete suurema tootlikkuse (näiteks VKEd), mis võimaldaks saavutada võimalikult õiglaseid hindu, suurendaks läbipaistvust ning vähendaks ohtu, et teised ettevõtjad asuvad turgu valitsema.

1.1.4.2 Kolmanda paketi üks põhieesmärke on toetada energiainfrastruktuuri jaoks vajalikke investeeringuid ning kooskõlastada infrastruktuur ELi tasandil. Selles valdkonnas on komisjoni kavandatud meetmed õiges suunas tehtud samm. Siiski tuleb tagada, et nimetatud meetmed võimaldaksid teha investeeringuid, mis on vajalikud põlvkondadele, kes usaldavad investoreid. Võrgustike arenguga seoses tuleb nimetatud meetmetega tagada, et koostataks mitte ainult sobiv kava, milles arvestatakse kõigi osalejatega, vaid tuleb saavutada ka kava täies mahus ja õigeaegne elluviimine. Samuti peab investeeringuid (energeetikasektorit reguleerivate asutuste koostööameti kaudu) ELi tasandil kontrollima. Suhteliselt mittepaindliku turu puhul, kus ettevõtted tegutsevad oligopoli tingimustes ning mõned riigid ei soovi tarneõigusi delegeerida, kaotavad ettevõtjad ja kasutajad usalduse, mis viib likviidsuse languseni; sellised tingimused tuleb kõrvaldada.

1.1.5 Sotsiaalsed aspektid

1.1.5.1 Kolmanda paketi tulemusel toimuvatele ümberkorraldustele peaks järgnema tööturupoliitika, milles osalevad täiel määral ametiühingud ja ettevõtted ning mille puhul kasutatakse sellised vahendeid nagu ettevõtete sotsiaalne ümberkorraldamine ning sotsiaalsete šokkide leevendajad riigi ja ELi tasandil. Lohutav on märkida, et riikides, kus on toimunud edastusvõr-

kude puhul omandisuhete eraldamine, ei ole esinenud kahjulikku mõju tööhõivele.

1.1.5.2 Kuigi kõige nõrgemate rühmade ja haavatavate tarbijate kaitse jääb rangelt riigi ülesandeks, on oluline, et komisjon tunnistaks selliste meetmete olulisust rahvusvahelisel tasandil. Komisjon peab jälgima ka meetmete rakendamist, et tagada nende kooskõla avatud konkurentsivõimelise turu eeltingimustega. Euroopa tasandil peaks määratlema *energiapuuduse* mõiste (alandatud tariif) ning tuleks üritada täita kehtivates direktiivides sätestatud avalike teenuste ja üldhuvidega seotud kohustusi.

1.1.6 Kasutajad (ettevõtted ja tarbijad)

1.1.6.1 Seetõttu peab uus energiapolitiika strateegia edendamata tõelist konkurentsi ettevõtete vahel, et suurendada kasutajate valikut. Edastusvõrgud peavad olema ligipääsetavad kõigile, kes soovivad neid kasutada. Suurte energiat tarbivate ettevõtete jaoks tuleb kehtestada Euroopa kokkulepe, et osta energiat standardhindadega (võrreldavad hinnad või „ühe hinna reegel“), kaotades riigiabi (mis moonutab konkurentsi). ELi kehtestatud tarbijate õigusi tuleb tunnustada ning tarbijatel peaks olema võimalus valida soovitud tarnija võimalikult odava hinnaga.

1.1.7 Komitee väidab lisaks, et komisjoni ettepanek peab aitama ära hoida mittevabatahtlikke kokkuleppeid *status quo* säilitamiseks suurte monopoolsete ettevõtete vahel, kelle eesmärk on säilitada eelisolukord. Sama soov on ametiühingutel, kelle õiglane eesmärk on kaitsta töökohti.

1.2 Komitee ettepanekud

1.2.1 Ühtne energiaturg

1.2.1.1 Ühtse energiaturu kiiremaks saavutamiseks peab komisjon muutma energiasektori õigusaktide kolmanda paketi ettepanekuid, et omandada õigus tegutseda rahvusvahelisel tasandil sõltumatult, eelkõige energiaallikate puhul. Sel puhul tuleb pakettis sätestatud piirkondliku koostöö ettepanekuid käsitleda edusammuna lõppeesmärgi, s.o ühtse energiaturu saavutamise suunas. Lisaks peaksid liikmesriigid püüdma integreerida oma elektriturud ning süsteemihaldurid peaksid teenindama mitmeid liikmesriike. Komitee usub, et kolmandas pakettis esitatud ettepanekut võrguettevõtjate piirkondliku koostöö kohta ei tohi mingil juhul käsitleda ühtse energiaturu ajutise asendajana. Väga oluline on omandisuhete eraldamisel põhinev piirkondlik koostöö võrguettevõtjate vahel, kes on tõhusalt tootmisest/müügist eraldatud. Ebakõlade vältimiseks regulatsioonide ja turureeglite vahel tuleks võtta arvesse ka piirkondlikke algatusi, mida elektri- ja gaasisektori Euroopa reguleerivate asutuste töörühm (EREG) on viimaste aastate jooksul edendanud.

1.2.2 Omandisuhete eraldamine (unbundling)

1.2.2.1 Komitee leiab, et komisjon peaks soodustama omandisuhete eraldamist (*ownership unbundling*), mis on investeerin-gute edendamise puhul kahtlemata parem variant kui funktsioo-nipõhine eraldamine. See suurendaks läbipaistvust ja ettevõtjate usaldust, parandaks süsteemi turvalisust ja kontrolli monopolide üle, hoides ära diskrimineerimist ning optimeerides võrkude kasutamist ja hooldust.

1.2.2.2 Vajatakse edasist arutelu ja analüüsi võrkude omandi-suhete strateegiliste mõjude kohta ning vajaduse kohta tagada selles küsimuses sõltumatus muu hulgas seoses võimalike kolmandate riikide huvidega ning võrgu omandiõigusega seotud valikuga (era- või riigiomand). Komisjoni ettepanek rakendada omandisuhete eraldamist ei nõua hetkel riigile kuuluvate põhi-võrkude erastamist.

1.2.2.3 Elektri- ja gaasisektorite vahel ei ole piisavalt erine-vusi (nt Ameerika Ühendriikides, Taanis, Hollandis, Portugalis, Ühendkuningriigis, Hispaanias ja Rootsis), et tagada erinev käsitlus omandisuhete eraldamise puhul. Mõlemas sektoris tuleb tootmise/müügi ja edastuse puhul omandisuhet eraldada. Ebapiisavast vertikaalsest eraldatusest tulenev võimalik diskrimi-neerimine on samasugune. Gaasimüüjad ei tohiks olla huvitatud gaasi edastajatest; selle asemel peaksid nad olema huvitatud üksnes tehingutest teiste ettevõtetega, kes on usaldusväärsed ja heas finantsseisus ning suudavad täita oma lepingulisi kohustusi, müües sealjuures nende gaasi.

1.2.3 Euroopa amet

Komitee on veendunud, et Euroopa energeetikasektorit reguleeri-vate asutuste koostööametile (ACER) tuleb rohkem volitusi anda, et:

- sellel oleks sõltumatu reguleeriv roll;
- jälgida Euroopa võrguettevõtjate ameti (ENTSO) tegevust ja abistada koos turu alalise ekspertrühmaga Euroopa Komis-joni vajalike tehniliste ja turueeskirjade kindlakstegemisel, et koostada ja heaks kiita suunised ning reeglid;
- kehtestada kriteeriumid ja kiita heaks tehnilised ja tururee-glid;
- kehtestada tariifide määramise kord ning tariifid piiriülel-ele energiaedastusel võrguettevõtjate kantud kulude hüvitami-seks;
- kiita heaks ENTSO esitatud suunised võrgu arengu põhimõ-tete kohta ja 10-aastane investeerimiskava;

— esitada teavet ja arvamusi Euroopa Parlamendile, nõukogule ja komisjonile;

— nõustada turuosalisi;

— kooskõlastada riigi ametiasutuste tööd;

— edendada läbipaistvust, sealhulgas oma juhtrühma määra-mise korra läbipaistvust.

1.2.4 Riigi ametiasutused

1.2.4.1 Riiklikel reguleerivatel asutustel on väga oluline roll konkurentsi edendamisel ja direktiivide riigi tasandil nõueteko-hase rakendamise tagamisel, eriti infrastruktuuri erapooletu kasutamise eeskirjadele vastamise puhul. Asutuste volitused tuleks seetõttu ühtlustada ning nende sõltumatust valitsevast võimust ja energiaettevõtetest tuleks riigi tasandil suurendada, et nad saaksid jälgida ja hoida ära valitseva seisundi kuritarvitamist. Sõltumatum reguleerija tekitab turul usaldust ning suudab oma tööd paremini ACERiga kooskõlastada.

1.2.5 Euroopa põhivõrguettevõtjate võrgustikud (European Networks of Transmission System Operators — ENTSO)

1.2.5.1 Komitee toetab kooskõlastatumat tegevust riikide võrguettevõtjate vahel, et rakendada investeringuid ja optimee-rida infrastruktuuri juhtimist, mida vajatakse ühtse Euroopa võrgu arendamiseks. Ametil peaks olema ettenähtust suurem roll reeglite kavandamisel, koostamisel, jälgimisel ja heakskiit-misel, et tagada üldsuse huvi nõuetekohane arvessevõtmine. ENTSO roll peaks olema rangelt seotud tema võimete ja pädevu-sega. Seetõttu peaks suunised ja reeglid vastu võtma ACER.

1.2.6 Euroopa võrgud ja investeringud

1.2.6.1 Komitee arvates peaks Euroopa Liit võrgu kasutuse edaspidiseid arenguid ennetama investeerimisprogrammiga, mille eesmärk on Euroopa Liidu reguleeritud Euroopa avalik-õigusliku ja/või eravõrkude süsteemi loomine, mis on kõigile kättesaadav nii energia edastamise kui kasutamise seisukohast. Selleks tuleks kehtestada tõeliselt läbipaistvad turumeetmetel põhinevad menetlused ühenduste haldamiseks, millega võimaldatakse suurendada nii palju kui võimalik kaubandust. Investee-ringuid peaks tegema siis, kui sellega suureneb piirkondli-kust vaatepunktist sotsiaal-majandusliku heaolu. Reeglite ja 10-aastase investeerimiskava väljatöötamise otsustusprotsessi peaks kõik turuosalsed täielikult kaasama.

1.2.7 Demokraatia ja esindatus

1.2.7.1 Komitee kinnitab, et olemasolevate või tulevaste sätete alusel peaksid tarbijad olema ameti juhatuses esindatud. Sama kehtib ka kõigi asjaomaste töötajate (sektoris osalejate, ametiühingute, ettevõtjate) puhul, kes võivad lisaks juhatusele olla esindatud järelevalveorganis, nii et õigusnormide väljatöötamisel oleks konsensus ja osalusmäär võimalikult suur kohe algusest peale, mitte alles nende väljatöötamise lõppetappidel.

2. Sissejuhatus

2.1 Ligikaudu kümme aastat tagasi astus komisjon (väga hilja) esimesed sammud ühtse elektri- ja gaasituru Euroopa reguleeriva raamistiku suunas. Komiteel oli seega võimalus avaldada arvamust, mis oli aeg-ajalt vastuolus komisjoni arvamusega kümne aasta jooksul aina olulisemaks ja vastuolulisemaks muutunud teemal.

2.2 Elektri- ja gaasituru õigusaktide ettepanekute kolmanda paketi vastuvõtmisega kavatseb Euroopa Komisjon viia lõpule põhjalike muudatuste protsessi, mis on alanud juba rahvusvahelises kontekstis, mis on oluliselt muutunud ning põhjustab kõigi jaoks uusi probleeme. Kõik liikmesriigid ei ole ettepanekute suhtes üksmeelsed, mis omakorda võib venitada uute ettepanekute vastuvõtmist ja kohaldamist ning Euroopa ühtse energia- turu väljakujundamist.

2.3 Komitee ülesanne on väga vastutusrikas: koostada aramus ühel viimaste aastate keskseimal (ja vastuolulisimal) teemal, millest sõltub mitte üksnes energiaturg, vaid ka selle sektori Euroopa ettevõtjate, Euroopa tarbijate ning kolmandate riikide ettevõtjate saatus.

2.4 Käesoleva arvamuse koostamisel hindab komitee komisjoni koostatud mõjuhinna, mis sisaldab mõningaid häid vihjeid liberaliseerimise ja nn ausa konkurentsi tõhususe kohta (vt mõjuhinna).

3. Komisjoni ettepanekute põhjendused

3.1 Tagada, et tarbijad saaksid oma tarnija suure hulga tarnijate hulgast vabalt valida ning kasutada nn hüvesid, mida see valik peaks kaasa tooma. Kasutajatele kõnealuste parimate tingimuste tagamise vajadust peaksid järgima ka ELis tegutsevad kolmandatest riikidest pärit ettevõtted.

3.2 Eraldada tootmise ja edastamise ning elektri ja gaasi põhivõrkude omandisuhete ja tegevus. Lisaks kirjeldatakse teist võimalust, mis on seotud sõltumatu süsteemihalduriga ning mis võimaldab vertikaalselt integreeritud ettevõtetel säilitada võrkude omandiõigus üksnes siis, kui nende põhikapitali haldab sõltumatu asutus või teine ettevõtja; see peaks edendama investeeringuid infrastruktuuri.

3.3 Leida konkreetseid lahendused probleemidele seoses turu killustatusega vastavalt riigipiiridele, praeguse vertikaalse integreeritusega ning suure turukontsentratsiooniga, mis on tegelikkuses tõelise konkurentsi ja energia ühtse turu loomist takistanud.

3.4 Luua piiriülese kaubanduse lihtsustamiseks amet, mille ülesanne on kooskõlastada riikide reguleerivate asutuste tööd ning pakkuda võrdseid võimalusi eri riikides selles sektoris tegutsevatele ettevõtjatele; see peaks tagama tõelise Euroopa võrgustiku loomise, et kaitsta turvalisust ja tarnete mitmekesisust. Riikide asutuste sõltumatus peaks olema seega tugevam ja tagatud.

3.5 Julgustada Euroopa võrguettevõtjate kehtestatavatel uutel eeskirjadel põhinevat koostööd ja tagada suurem koostöö eri riikide siseturgudel, kus tärned on ohustatud.

3.6 Suurendada läbipaistvust turueeskirjade ühtlustamise ja tarbijate teavitamise kaudu, et suurendada kasutajate usaldust turu vastu (ent kas siiani on selle vastu tegelikult usaldust olnud?).

3.7 Tagada järgmisel aastal tarbijatele energiakasutajate õigused talletatuna eraldi hartasse (kohustuslik), mis sisaldab teavet tarnijate, turuvalikute, bürokraatia vähendamise, energia- puuduse (*fuel poverty*) jm kohta ⁽¹⁾.

4. Direktiivi ettepanekud (elekter ja gaas)

4.1 Elektri- ja gaasitarne- ning edastussüsteemi omandisuhete tõhus (õiguslik ja funktsionaalne) eraldamine kõigis liikmesriikides, luues süsteemid, mis ei ole vertikaalselt integreeritud. See on peamine tegur võimalike huvide konfliktide lahendamisel ning järgmiste asjaolude puhul:

— piisavate investeeringute tagamine tõhusamas tarne- ja jaotussüsteemis, sealhulgas piiriüleste edastuste juhtimise parandamine;

— eesõiguste või sooduskohtlemise vältimine ettevõtete puhul, mis on seotud vertikaalselt integreeritud jaotus- ja tootmis- süsteemides;

— teabele õiglase ja läbipaistva juurdepääsu tagamine kõigi turuosaliste jaoks ning mitte üksnes nende jaoks, kes on asjaomase ettevõttega seotud.

4.2 Üks võimalik lahendus vertikaalselt integreeritud ettevõtte ja omandisuhete tulemusliku eraldamisega tõrkumise puhul on luua sõltumatu süsteemihalduri ametikoht. See haldur võib lubada ettevõtetel jätta alles oma omandiõigus võrgus, ent ei lase neil seda kasutada. Sõltumatuse saab saavutada üksnes tõhusa reguleeriva süsteemi kaudu.

⁽¹⁾ Vt Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee aramus „Komisjoni teatis — Euroopa energiatarbijate õiguste harta“, CESE 71/2008.

4.2.1 Võrguettevõtja sõltumatuse kohustus kehtib nii riigikui ka eraettevõtete puhul, samuti nagu jaotusvõrgu ja tootmis-süsteemi omandisuhete eraldamise kohustus.

4.2.2 Kõigis ELi riikides elektri ja gaasi tootmise ja tarnimise sektoris tegutsevate ettevõtjate põhieesmärk on tegutseda täiesti eraldatult.

4.2.3 Kavandatud direktiiviga nähakse ette ajutised erandid omandisuhete eraldamise eeskirjadest, kui ettevõtjad investeerivad energiainfrastruktuuri.

4.3 Tarnega tegelevate ettevõtjate eraldamine tootmisega tegelevatest ettevõtjatest on kavas mitte üksnes riigi tasandil, vaid kogu Euroopa Liidus. Ükski energiatootja ei või juhtida ega omada jaotussüsteemi teises liikmesriigis. Iga ettevõtja, kes siseneb süsteemi või saab selle osaks, peab tõendama oma sõltumatust tarne- ja tootmistegevusest.

4.4 Omandisuhete eraldamine peab tooma kaasa nõuetekohaselt toimiva turu ja võrgustiku, mille lõpptulemus on õige elektri- ja gaasihinnakujundis, millele võib järgneda hinnalangus, mis on ilmselt kasulik tarbijatele ja selle sektori investoritele.

4.5 Sõltumatul süsteemihalduril on võimalik toimida nõuetekohaselt ning tootmis- ja tarnesüsteemi omandisuhete eraldamine on tõhus üksnes siis, kui on olemas sõltumatu ja toimiv reguleeriv asutus. Reguleerivad asutused peavad olema õiguslikult eraldatud ja funktsionaalselt sõltumatud muudest avalik-õiguslikest või eraõiguslikest asutustest ning peavad tegutsema turuhuvidest sõltumatult. Neil peavad olema täielikud volitused ning nad peavad saama teha üksteisega eri liikmesriikides koostööd, et:

- kontrollida, kas turul tegutsevad ettevõtjad täidavad läbipaistvuskohustusi;
- tagada tarbijakaitsemeetmete tõhusus;
- kontrollida elektri- ja gaasijaotuse nõuetekohast toimimist;
- jälgida edastusvõrguettevõtjate investeerimiskavasid ning kontrollida, kas need on omavahel ühilduvad;
- jälgida turul esinevaid kuritarvitamisi või valitsevaid ettevõtjaid, kes rikuvad õiget hinnakujundust.

Välisametid (Euroopa väärtpaberituru reguleerijate komitee, energeetikasektori reguleerivate asutuste koostööamet) peavad komisjonile nõu andma kehtestatud eeskirjade rakendamise kohta.

5. Määruse ettepanekud (energeetikasektori reguleerivate asutuste koostööameti loomine, juurdepääs võrkudele piiriüleses elektrikaubanduses ning juurdepääs maagasiadastusvõrkudele)

5.1 Siseturgude tugevdamine koos ühtsete eeskirjade ja lähenemisviisidega on Euroopa energiaturu arengu ja vajaliku piiriülese kaubanduse tähtsaim tegur. Eri riikide kehtivaid sätteid (tehnilisi nõudeid või võrgureegleid, mille alusel elektriettevõtted peavad tegutsema) tuleb ühtlustada. Siiani ei tundu, et seda oleks energeetikasektori reguleerivate asutuste koostööameti abil tehtud. Otsuseid saab ühtlustada vaid eraldiseisev sõltumatu asutus, mille peab asutamislepingu nõuete kohaselt looma ametina.

5.2 Ameti põhiülesanded peaksid olema järgmised:

- parandada piiriüleste olukordade juhtimist;
- jälgida elektri- ja gaasi põhivõrguettevõtjate tegevust;
- kontrollida võrkude kümneaastaste investeerimiskavade tõhusust;
- tagada ettevõtjate koostöö tulemuslikkus ja läbipaistvus, et sellest saaks kasu siseturg;
- sekkuda teatavate tehniliste küsimuste ja erandite taotluste kohta tehtavatesse otsustesse;
- olla turu reguleerimise küsimustes nõuandjaks ning toetada tegevusi, mis aitavad riikide reguleerivate asutuste vastuvõetud teguviise parandada.

5.3 Ameti organisatsiooniline struktuur on ühenduse reguleerivate ametite tavapärase struktuuri, kusjuures eritähelpanu pööratakse reguleerivate ülesannete sõltumatuse tagamisele. Sel eesmärgil võidakse lisaks ameti direktori poolt nimetatud juhatusele luua ka reguleerivate asutuste nõukogu, kes vastutaks kõigi reguleerimisega seotud küsimuste eest, samuti apellatsiooninõukogu, kelle pädevuses on tegeleda ameti poolt vastu võetud otsuste kohta esitatud kaebustega. Ametis võib olla maksimaalselt 40–50 töötajat ning tema kulud võivad olla maksimaalselt 6–7 miljonit eurot aastas, mis kaetakse ühenduse toetustest.

5.4 Komisjonil on asutamislepingute järelevalvaja ja nn kontrollijate kontrollija ülesanded. Ametil on otsustusõigus ja pädevus üksnes teatavates tehnilistes küsimustes. Komisjon võib otsustada sekkuda edasisse koostöösse või turu nõuetekohasesse toimimisse kas ametilt saadud teabe alusel või omal algatusel.

5.5 Tõhus koostöö põhivõrguettevõtjate vahel on hädavajalik turu tõelise integreerituse saavutamiseks. Praegu tehakse koostööd üksnes vabatahtlikult ning see ei ole rahuldavaid tulemusi andnud, eriti kui võrgus on toimunud vahejuhtumid ja katkestused. Võrgutegevuse integreerimine piirkondlikul tasandil võimaldaks järgmist:

- määrata kindlaks rahvusvaheliselt kehtivad sidusad tehnilised ja turureeglid;
- määrata kindlaks tehnilised reeglid, kui võrkude vahel tõelist koostööd ei toimu;
- tagada diskrimineerimisvaba käitumine seoses võrgu kasutamise ja arendamisega;
- toetada turu integreeritust, mis võimaldab hindadel läheneda, vähendada muret turu koondumise üle, suurendada likviidsust jne;
- edendada teadusuuringute ja uuendustegevuse rahastamist ja juhtimist.

5.6 Põhivõrguettevõtjate koostöö struktuur tuleks Euroopa tasandil täielikult heaks kiita. Olemasolevaid struktuure, nagu Euroopa Gaasivõrk (GTE) ja Euroopa Põhivõrguettevõtjate Liit (ETSO) võidakse kasutada või keskseid alalisi struktuure luua nii organisatsiooniliste kui praktiliste vahenditena võrkude töö kavandamiseks ja juhtimiseks.

6. Üldised märkused

6.1 Võrkude, eriti elektrivõrkude probleem ei ole mitte niivõrd liberaliseerimises, vaid selles, et üldsus ja ettevõtted saaksid neid kasutada. Võiks mõelda näiteks Euroopa avalik-õiguslikele või ELi poolt reguleeritavatele võrkudele, mis on kõigile juurdepääsetavad.

6.2 Euroopa Komisjon peaks toetama investeeringuid täielikult uuendusliku edastussüsteemi rajamisse, mis võimaldaks elektrit Euroopa tasandil kasutada tänu intelligentsele interaktiivsele võrgustikule. Internetile sarnanev võrk laseb tänu arukate mõõtjate tehnoloogiale energial liikuda mõlemas suunas.

6.3 See julgustaks investeeringuid tegema ja aitaks luua uusi töökohti ning realiseerida vana juhtlause „*power to the people*” (võim/elektrienergia rahvale): energiakaubandus vastavalt igapäevaste vajadustele koos kõigile avatud võrkudega ning eranditult kõigis ELi riikides samade eeskirjade kohaldamine (nagu Interneti puhul).

6.4 Need on põhjused, miks võiks liikuda elektrienergia süsteemi täieliku eraldamise suunas ning gaasivõrkude puhul kas eraldamise või sõltumatu süsteemihalduri suunas.

6.5 Komisjoni taotletavaid eesmärke on raske saavutada (tugevdades riigiasutusi, edendades transpordiettevõtjate (sõltumatute süsteemihaldurite, põhivõrguettevõtjate) koostööd, suurendades turu läbipaistvust jne), kui ei pingutata riiklike piiratud hoiakute ületamise nimel, mitte üksnes võrkude, vaid ka tarnete, investeeringute jms puhul. Kuigi need meetmed ei suuda hindu all hoida, on see ainus viis, kuidas tagada teenuse parem kvaliteet.

6.6 Naftavarude koondumine üksnes vähestesse maailma piirkondadesse (61,8 % Lähis-Idas, 11,7 % Euroopas ja Veneemaal, 9,4 % Aafrikas, 8,5 % Lõuna-Ameerikas, 5,1 % Põhja-Ameerikas ja 3,5 % Kaug-Idas (F. Profumo, Torino polütehniline instituut) peaks sundima komisjoni kasutama ühtset poliitikat, mis on rangem nii nende piirkondade suhtes kui ka rahvusvahelistes organisatsioonides, kus sõlmitakse kokkuleppeid ja tehakse otsuseid. Vastasel juhul võib liberaliseerimine üksi luua lõksu, millest ei piisa, et hoida all hindasid, mis tõusevad monopolide tõttu, kes dikteerivad tingimusi isegi poliitikas.

6.7 Euroopa Liit peab taotlema reguleeritud konkurentsi ja läbipaistvust, et majandussüsteem muutuks konkurentsivõimeliseks ja läbipaistvaks. Microsofti ja Volkswageni üle saavutatud võidud on julgustavad pretsedendid konkurentsi valdkonnas, kuigi üksnes nendest ei piisa. Samal ajal tuleks kavandada tõhusamaid meetmeid, et leevendada mõjusid ja tagajärgi tööhõivele, samuti meetmeid ja investeeringuid, mis suudavad majandussüsteemi dünaamilisemaks muuta ning luua võimalusi töötajatele ja noortele ning seega vähendada nende nn kaitsevadust. Põhjus, miks Euroopa majanduskasv ei ole viimasel ajal lootustandev (vt komisjoni teatist), ei seisne tõepoolest ainult euro tugevuses, vaid ka ettevõtete väheses konkurentsivõimes ning nn kaitstes, mida mitmed ettevõtted naudivad. Monopolide tegevuse lõpetamine pärast Ühtset Euroopa Akti peab õnnestuma, sest läbikukkumise korral kannataksid kodanike-tarbijate huvid süsteemi halva korralduse ja võimaliku vajaduse pärast kasutada võrgustike säilitamiseks taas avaliku sektori fonde, nagu Ühendkuningriigi raudteedevõrgu puhul.

6.8 Käesoleva paketi teemaline arutelu ei tohiks piirduda asutuste või siseringi isikutega. Komisjon ja komitee peavad arutelu välismaailma poole juhtima. Arutelu peaks olema avatud, kaasama peaks tarbijaid, töötajaid ja ettevõtjaid, et hoida ära olukorda, kus otsuseid mõjutavad üksnes energiaettevõtted, kes on sageli monopolid. (Näiteks võiks kodanikele luua vastavateemalise ajaveebi, enamikus liikmesriikides ja mõnedes Euroopa linnades tuleks korraldada arutelud ning tulemusi peaks arutama suurel ühenduse tasandil peetaval avalikul konverentsil). Samuti peaks komisjoni teostataval Euroopa Liidu reguleerivate asutuste kontrollil olema demokraatlik mõõde ja seda peaks tugevdama Euroopa Parlamendi kontrolliga.

7. Konkreetsete märkused

7.1 Ahela eri tegevuste, s.o tarne- ja tootmistevõime omandi-suhete eraldamine võrguhaldusest (*ownership unbundling*). Need meetmed on turule sisenemise tõkete vähendamise eeltingimus. Eesmärk on hoida ära integreeritud ettevõteteid, kes täidavad ahelas mitmeid ülesandeid, olles valmis n.ö suunama osa vabas-tatud tegevuste kuludest reguleeritud tegevustesse ning seega kasutama lubamatut konkurentsieelist nende ees, kes tegutsevad üksnes konkurentsi tingimustes. Liikmesriigid ei ole tegutsenud maagaasi- ja elektriturgid käsitlevate direktiivide vastuvõtmisel ühtselt, võimaldades mõningatel juhtudel vertikaalselt integree-runud põhivõrguettevõtjate ning tootmis- ja tarneettevõtete moodustamist.

7.2 Riiklike energiaspektori reguleerijate volituste suurenda-mine, mis tagab nii kõrvalekalleteta võrkude toimimise kui ka kõrvalekalleteta litsentseeritud infrastruktuuri toimimise tervi-kuna, on liberaliseerimiseks vajalik (edastus, jaotus ja mõõtmine energiasektoris; transport, jaotus, mõõtmine, ladustamine ja taasgaasistamine gaasisektoris).

7.3 Energeetikasektorit reguleerivate asutuste koostööameti põhiülesanne sõltumatute riiklike asutuste tegevuse järelevalves. Riikideülese reguleeriva asutuse loomine, kellel oleks volitused teostada asjaomaste riikide tegevuse üle järelevalvet, tooks kaasa selgelt määratletud koostöö reguleerimise valdkonnas, vähen-dades ELi kui terviku ja üksikute riikide väljavaadete vahelisi lahknevusi, et edendada lahendusi integreeritud energiaturu suunas.

7.4 Tootmissüsteemist sõltumatud põhivõrguettevõtjad, kes teevad koostööd, et tegeleda tõhusalt jaotusküsimustega. Põhi-võrguettevõtjad, kes pärinevad vertikaalselt integreeritud ettevõ-tetest, kipuvad eelistama tütarettevõtteid, jättes uued konku-rendid olulisse infosulgu. Investeeringud on ulatuslikult integree-runud ettevõtetes sageli moonutatud, kuna ematettevõtte ei ole huvi võrkude arendamise vastu, kuna see tooks kasu peamiselt konkureerivatele ettevõtetele. Ametlik ja sisuline põhivõrguet-tevõtjate eraldamine tagaks samasugused võrgule juurdepääsu tingimused kõigile jaotusettevõtetele, võimaldades teha tehnoloogilisi parendusi, mida on vaja tõhusamaks toimimiseks ja lõppeesmärgina kasutajatele kehtestatud madalamate hindade jaoks.

7.5 Suurema läbipaistvuse loomine ja turule juurdepääsu hõlbustamine, et suurendada elektri- ja gaasiturude likviidsust. Tuntakse puudust teabest turu usaldusväärsuse ja ajakohasuse kohta (kõnealuse valdkonna osapoolte vahel). Teabe tasakaalus-tamatus turgu valitsevate ettevõtete ja nende konkurentide vahel on märkimisväärne. Suurem läbipaistvus vähendaks uute turu-osaliste sisenemise riske ning tõkkeid, suurendades usaldust hulgiimüügituru ning seega ka hinnasignaali vastu. Igal juhul tuleb tagada teabevajaduse teatav ühtsus/vastavus, et ei oleks

võimalikud ebakohased tõlgendused, mis kahjustavad turu tõelist läbipaistvust, unustamata sealjuures ettevõtete strateegi-lise/ärilise usaldusväärsuse olulisust.

7.6 Tagades kõigi turuosaliste jaoks teabele juurdepääsu eesmärgiga sisendada usaldust turu vastu ja võimaldada selle nõuetekohast arengut. Paljud ettevõtjad ei usalda eriti hinnaku-jundusmehhanisme. Gaasi impordi lepingud sõlmitakse hinnain-deksite põhjal, mis arvutatakse naftasaaduste korvi alusel, ning seega jälgivad hinnad rangelt naftaturu suundumusi. Seda seost kajastavad hulgiimüügihinnad, mis mitmel gaasiturul ei kujune turu pakkumise ja nõudmise alusel, kahjustades tarnekindlust (pakkumist). Pikaajaliste impordilepingute puhul ei ole selgeid suundumusi turudünaamilal põhinevate hinnakujundusmehha-nismide poole.

7.7 Erakordselt üksikasjalike nõuete kehtestamine, et tagada elektri- ja gaasitootmise läbipaistvus. Tuleb koostada pakkumise ja nõudluse täpsed prognoosid. Neid nõudeid peavad täitma elektritootjad; selleks tuleb riiklikele reguleerijatele anda rohkem volitusi.

7.8 Tuletisinstrumentide turgude asutamine. Tuletisinstru-mendid ei ole üksnes tõhusad hinnariskide juhtimise vahendid, vaid on loomulik vahend elektri- ja gaasiturude arendamisel. Kuigi elektriturud on mõnda aega pidanud otsesed ja kaudsed tuletis-instrumentide lepingute läbirääkimisi, mille tulemusena on juba tehtud mõned sammud ühtsuse suunas ja palju on siiski veel teha, on Euroopa maagaasiturul selged lahknevused. Kuigi mõnel turul (nt Ühendkuningriigis) võib täheldada suhteliselt suurt liberaliseerimist, ei toimi teistes riikides isegi maagaasi sularahaturg (nt Itaalias)

7.9 Ladustamisväljade (maardlate) reguleerimine, et tagada kogu kolmandatele isikutele kättesaadava võimsuse pakkumine turule läbipaistval ja mittediskrimineerival viisil, mis takistab varuvõimsuse soetamist;

7.10 Ühemõttelised kriteeriumid üldsuse jaoks, millega mää-ratakse kindlaks, millal ja kuidas kohaldatakse kolmandate isikute juurdepääsu hoiustamisvõimsusele, mida turule pakutakse.

7.11 Läbipaistvate üksikasjalike eeskirjade kehtestamine veel-datud maagaasi terminalidele juurdepääsuks, mis võimaldavad määrata kindlaks nõuete täitmise vabastatud infrastruktuuri. Tuleb kehtestada nõuetekohased eeskirjad nn avatud hooaja korra rakendamiseks. Sellise korra kehtestamine, millega nähakse ette võimsuse hoiustamismehhanism enne selle loomist, ei pruugi siiski olla piisav, et tagada parem juurdepääs ettevõtjate jaoks, kuna selles korras tuleb riiklikus transpordivõrgus anda transpordivõimsus esmajärjekorras ettevõtjale, kes loob gaasima-gistraalid või veeldatud maagaasi terminali, mis on nõuete täit-misest vabastatud. Lisaks sellele võib ülejäänud 20 % võimsuse

eraldamise kord olla takistuseks tarneturul konkurentsi arengule, kuna see eelistab neid, kes üritavad seda 20 % pikaajaliste lepingutega küllastada, mis kahjustab nii sihtturge kui tarne paindlikkust.

7.12 Tootmisahela lõpus olevate turgude pikaajaliste kahepoolsete tarnelepingute kindlaksmääramine, mis on kooskõlas ELi konkurentsioigusega. Konkurents jaemüügiturgudel on väga piiratud. Pikaajaliste, tähtajatute, vaikumisi uuenevate ja pikkade lõpetamisperioodidega lepingute kumulatiivne mõju võib konkurentsi märkimisväärselt takistada. Tööstustarbijate ja tootjate (turgu valitsevate ettevõtjate) kehtivad lepingulised pikaajalised kohustused erinevad riigiti. Siiski kasvab nõudlus konkurentsivõimelisema tarne järele, s.o muudelt ettevõtjalt kui turgu valitsevad ettevõtjad; lisaks on üleeuroopalise tarne puudumine kahetsusväärne ning sellega tuleb tõsiselt tegeleda. Praegune konkurentsitase (vähe tarnijaid) on eriti ebarahuldav liikmesriikides, kus kontsentreerumise tase on kõrge (Austria, Belgia). Piirangud selle kohta, kuidas võib gaasi tarbijatele tarnida, koos tarnijate piiravate nõuetega tarnepunktides, tekitavad seoses konkurentsiga mitmeid muresid.

7.13 Elektri- ja gaasi jaemüügiturgude õhutamine, et viia lõpule turgude liberaliseerimine. Üksnes tõelise jaemüügituruga saavad eurooplased konkurentsist kasu. See tähendab, et tuleb kehtestada turule juurdepääsu lihtsustatud eeskirjad, et väiksed tootjad ja jaotajad saaksid turul osaleda, toetada turu likviidsust ja saavutada võimalikult konkurentsivõimelised hinnad. Likviidsuse tagamine on vajalik, et suurendada ettevõtjate usaldust hinnakujundusse nii elektriturgudel kui gaasijaoturites, kuna eriti viimaste puhul võimaldab see vabaneda toodetega seotusest.

7.14 Liberaliseeritud elektri- ja gaasiturgudel on oluline roll ettevõtete ja kodanike teadlikkuse suurendamisel arukast ener-

giatarbimisest, mis võimaldaks hoida kulud ja heitmed kontrolli all. See eeldab üldsuse harimist kasutatavate energiaallikate ja alternatiivse energia tootmise teemal (taastuvenergia), et inimesed mõistaksid selle toote elulist tähtsust, arvestades praegust puudujääki. Lepingujärgsetele lõppkasutajatele tarnimine, mida saab kujundada vastavalt tarbimisharjumustele, on oluline nii energia kui lõpptarbijate kantavate kulude säästmise seisukohast.

7.15 Vastutustundliku lõppkasutajana tuleb ka üldsust teavitada sellest, kas reguleerivad asutused järgivad või rikuvad eeskirju, et isikud saaksid oma õigusi kasutada vähemalt tarbijakaitseühingute kaudu.

7.16 Nõudlusele vastamise tagamine ka tippaajal. Elektri puhul tekivad probleemid seoses tootmisvõimsusega ja ühendusvõrgu suutlikkusega energiat edastada ning gaasi puhul tuleb tagada piisav impordi- ja ladustamisvõimsus. Igal juhul on hästi teada, et impordivõimsus on erakordselt piiratud, kuna transpordivõimsust saavad kasutada üksnes turgu valitsevad ettevõtjad, kellel on lepingud tähtajaga 20 aastat või rohkem. See tähendab, et elektri- või maagaasiinfrastruktuuri (gaasimagistraalide) uued projektid või ümberkujundamise/laiendamise projektid tuleb kiirelt ellu viia nii Euroopa kui riikide tasandil. Eriti olulised on taasgaasistamistehased, millel eelkõige Vahemere piirkonnas on oluline roll selle maavara põhiliste tootjariikidega (Liibüa, Alžeeria) ühenduse loomisel.

7.17 Suurem solidaarsus: ELi riigid peavad nii piirkondlikul tasandil kui kahepoolset edendama koostöölepinguid, millega nähakse ette vastastikune abi ja koostöö, kui ELi liikmesriik satub energiadefitsiiti, mis tuleneb temast otseselt mittesõltuvatest asjaoludest.

Brüssel, 22. aprill 2008

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee

president

Dimitris DIMITRIADIS